

Wet gebruik Friese taal : begin van een Friese lente?

Een reactie.

Het concept- wetsvoorstel Wet Gebruik Friese Taal overweegt de positie fan het Fries als tweede rijkstaal in een tweetal taaldomeinen te verankeren en acht het wenselijk de gelijke rechten van de beide rijkstalen binnen de provincie Fryslân te waarborgen.

Gelet op de praktijk vanaf het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden is dit een opmerkelijke verandering ten goede. Staan we aan het begin van een Friese lente? Het zou een stap vooruit betekenen voor de (autochtone) Friese taalgemeenschap in dit land. Een meer Fries-vriendelijk overheidsbeleid wordt dan ook van harte toegejuicht. Nu volgen een aantal kritische opmerkingen op hoofdlijnen tegen de achtergrond van de ontstane taalsituatie in de provincie Fryslân. Voor meer gedetailleerde opmerkingen wordt naar reeds ingezonden reacties verwezen*.

Het taalbeleid van de Nederlandse overheid vanaf de Franse tijd tot op heden wordt gekenmerkt door een eenzijdige gerichtheid op het Hollands dat al gauw het predikaat Nederlandse taal kreeg toebedeeld. Het Fries kreeg deze status niet: generaties Nederlanders (ook de Friestaligen) zijn dan ook opgevoed met het inzicht dat het Fries een dialect is en ook niet onderwezen behoeft te worden met als gevolg dat Friestaligen hun eigen taal schriftelijk slecht beheersen. Door eeuwenlang het Fries uit de hogere taaldomeinen te weren (bijv. het bestuurlijk verkeer en het rechtsverkeer) is de taal zwaar onder druk komen te staan, zowel kwantitatief als kwalitatief.

De beste manier om een taal in een gemeenschap te verankeren en de (gelijke) rechten te waarborgen is die taal in alle domeinen - zowel mondeling als schriftelijk - te gebruiken. Voor het Nederlands is dit ook het geval. De verplichting van het Fries in het Friese basis- en voortgezet onderwijs in de tweede helft van de vorige eeuw heeft hier mee te maken. Namelijk voorwaarde voor een vanzelfsprekend gebruik van de taal is dat alle inwoners de taal in voldoende mate leren beheersen: zowel de Fries – als de van-huis-uit niet- Friestalige inwoners van de provincie. Voor het Nederlands in Nederland is dit een geaccepteerde en vanzelfsprekende zaak en heeft de volle aandacht van het onderwijsbeleid. Voor het Fries daarentegen (nog) niet en het concept-wetsvoorstel geeft dan ook uitzonderingen op de gebruiksregel. Het is nu de vraag of de uitzonderingen de regel van een vanzelfsprekend gebruik weer te niet doen.

Bestuurlijk verkeer

In artikel 3 wordt aangegeven dat de Friese taal in het bestuurlijk verkeer kan worden gebruikt. Het tweede lid beperkt dit recht en mag het Nederlands opleggen. Een passieve beheersing van het Fries is evenwel geen zware opgave en behoort tot de kwaliteit van de genoemde bestuursorganen in deze provincie. Ook in de genoemde gebieden wonen Friestaligen en zijn in dienst van bedoelde bestuursorganen.

Artikel 4 lid 1 geeft de mogelijkheid dat bestuursorganen de Friese taal gebruiken. Artikel 4.2 neemt dit recht weer terug door aan iedere willekeurige inwoner (wederpartij) macht te geven zijn taalwil op te leggen. De vraag is namelijk: Wie bepaalt of het gebruik van de Friese taal tot een onbevredigend verloop van het mondeling verkeer leidt? Kan een inwoner vanuit de Randstad, die al een aantal jaren in Fryslân woont, nog eisen dat er geen Fries gebruikt wordt (in vergaderingen bijvoorbeeld)? Een van de grootste bedreigingen van het normale gebruik van het Fries in de publieke ruimte is, dat niet-Friestaligen het Fries niet willen verstaan en het ook niet willen leren. De Friestalige dient volgens hen meertalig te zijn en “gewoon Nederlands” gebruiken. De niet-Friestalige inwoner legt zo zijn taal op in het Friese taalgebied. Om taalstrubbelingen te vermijden past de Friestalige zich dan maar lijdzaam aan. Echter niet de Friestalige is nu de oorzaak van een onbevredigend verloop van het mondeling verkeer, maar de niet-Friestalige. Artikel 4 lid 2 zal – bij ongewijzigd beleid - de verankering van het Fries tegengaan en van gelijke rechten is dan al helemaal geen sprake meer. Het opstellen van gedragsregels en beleidsplannen met betrekking tot het gebruik van het Fries is een goede zaak. Ook hier speelt de vraag of de regels en beleidsplannen gericht zijn op emancipatie en – op termijn - de bloei van de Friese taalgemeenschap of continuering van de taalrepressie?

De in artikel 8 aangegeven mogelijkheid van een Nederlandse vertaling kan, wanneer er veel gebruik van wordt gemaakt, het schriftelijk gebruik van het Fries behoorlijk frustreren. Het moeten leveren van een vertaling ook wanneer het niet nodig en onredelijk is, leidt gemakkelijk en ook daadwerkelijk tot een praktijk om dan toch maar weer voor het Nederlands te kiezen. Schriftelijke beheersing van het Fries zowel bij de burger als de overheid (functie-eis) is dus voorwaarde en vereiste. Het belang

van de verplichting van het Fries in het onderwijs wordt zo onderstreept , maar op sommige scholen (en ook inspectie) nog genegeerd met de opmerking dat “kennis van het Fries niet nodig is omdat het niet gevraagd wordt”. Het geven van vertalingen ondermijnt de verankering van het Fries en bovendien het onderwijs in de taal . Meer Fries in het bestuurlijk verkeer doorbreekt die negatieve spiraal en heeft een positieve invloed op de positie van het Fries in het onderwijs. Regel zal dan ook moeten zijn dat de vrager de vertaalkosten betaalt. Niet duidelijk in het wetsvoorstel is wanneer iemand (terecht of onterecht) belanghebbende is.

Het rechtsverkeer.

De geschiedenis van een paar eeuwen heeft geleerd dat Friestaligen in de rechtbank niet de eigen taal durven te gebruiken. Zou de Friestalinge zich van zijn eigen taal bedienen – ook wanneer het is toegestaan- dan vreest hij (ten onrechte?) geen onpartijdige behandeling van zijn zaak. De Knepelfreed-affaire in 1951 spreekt nog altijd tot de verbeelding. De eenvoudige oplossing is dat de rechterlijke dienaren (rechters/ advocaten) in Fryslân zich ook van het Fries kunnen bedienen . Door Friestaligen het recht te geven de eigen taal te gebruiken (als afhankelijke partij), terwijl de rechter in een andere taal communiceert scheidt geen situatie, die bijdraagt tot de verankering van het Fries in het rechtsverkeer.

Tenslotte

* Voor meer gedetailleerde opmerkingen verwijs ik naar de reactie van de Ried fan de Fryske Beweging (J. van der Bij) en de brief van de Feriening Frysk Underwiis (FFU) , secretaris S.T Hiemstra.

Itens, april 2011

Drs. Th. Dijkstra